

RAZMIŠLJANJE O "FOLKLORNIH" DEJAVNOSTIH SLOVENCEV V SEVERNI AMERIKI

DAVID ANTOLIN

Odraščal sem v javorjevi deželi - Kanadi v južnem Ontariu v mestu Hamilton. Moje otroštvo je bilo polno ljubezni - ljubezni do družine, igranja, skupnosti in tudi do svojih korenin. Spoštoval sem domač jezik, najbolj pri srcu pa mi je bilo, kar sem prepoznal takrat kot slovensko glasbo. Tudi v tej deželi, kjer bivajo res vsi narodi sveta in domujejo tudi Slovenci, so se začeli ustanovljati slovenski centri, organizacije, cerkvice in društva.

Kaj je družilo Slovence skupaj? Največ izseljencev se je združevalo tam, kjer so se ljudje med sabo dobro poznali ali si bili morda celo med seboj v sorodu. Svoj kruh so nekateri iskali v večjih mestih, kjer so zaradi služb in denarja pogosto tudi ostali. Tako je bilo življenje izseljencev. Službo so dobili, hiše so zgradili in se seveda pomohli. Če sta se združila dva Slovenca, sta imela iste sanje in korenine in - kar je najbolj pomembno - ponos do svojega jezika. Večkrat so se ob nedeljah dobili skupaj, se pogovarjali, peli znane pesmi in s tem dobivali nekakšno psihološko pomoč, da so lahko v svojem življenju ostali povezani s koreninami.

Na slovensko identiteto smo bili zelo ponosni, ampak kakor mala republika Slovenija v nekdanji Jugoslaviji smo bili tudi mi nemalokrat izgubljeni v tujini in premalo znani oziroma nerazpoznavni med kanadskimi ljudmi. Kaj nas je sploh vezalo skupaj? Lahko rečem, da se je v začetku slovenska skupnost družila v okviru cerkve in v njo povezanih organizacijah, ki so ljudem pomagale pri življenju. Žal te skupnosti niso več tako močne kot prej. Vezi z matično Slovenijo niso bile najboljše, razdruževala pa nas je tudi neenotnost, ki je narekovala delitve v manjše interesne skupnosti. Žal močne centralne organizacije nikoli nismo imeli.

V več mestih je slovenska šola mlado generacijo učila (bolj ali manj uspešno) knjižno slovenščino. Največ smo govorili po "domače" - v jeziku, ki so ga govorili naši starši. Veliko mladih se je asimiliralo z željo, da ne bi bili "drugačni" od ostalih Kanadčanov ali Američanov. Torej, slovenski jezik oz. za mlado generacijo "tujski" jezik se ni uporabljal, čeprav še danes marsikateri kažejo narodnostni ponos do jezika svojih babic in dedov. Hrvati, Italijani, Poljaki - vsi so ponosni na svoje korenine, čeprav so že

tretja in četrta generacija. Jaz kot učitelj na gimnaziji lahko to večkrat opazujem. Mi, Slovenci pa hitro opuščamo svojo pravo identiteto in prevzamemo drugo ter primarne vsaj navzven ne kažemo s ponosom. Prekmurski pregovor pravi: "Več znaš, več veljaš!" Iz tega bi se lahko marsikaj naučili.

V več središčih slovenskih skupnosti v Kanadi in ZDA so v preteklosti ustanovljali nekakšne "plesne" skupine. Te so bile namenjene predvsem otrokom in mladini, da naj bi vsaj malo spoznavali svojo kulturo in, kar je še bolj pomembno, da bi se med seboj družili. Problem so predstavljali učitelji - dobri v srcu, a nepoznavalci slovenske plesne dediščine. Ljudskih melodij, ljudskega petja in plesov niso dobro poznali, poleg tega pa slovenska plesna dediščina sama po sebi ni bila tako privlačna za oko kot pogosto videna plesna dediščina drugih narodov, npr. Ukrajincev. Torej, vodje "plesnih" skupin so vzeli melodije takratne slovenske popularne glasbe, npr. Ansambla bratov Avsenik in Lojzeta Slaka, ter na podlagi tega naredili ples za oder. S tem so postali priljubljeni med kanadskim in ameriškim občinstvom, zaradi popularnosti narodnozabavne glasbe so množično privabljali slovensko občinstvo, tudi in predvsem mladino. Tako je nastala v Kanadi in Ameriki nova "slovenska folklor" kot popoln plod folklorizma. V imenu tradicije oz. slovenskega izročila se je skupaj s polko poustvarjala narodnozabavna glasba, oživljala se je t. i. narodna noša ipd.

Pogosto smo se spraševali, kako naprej. Spominjam se obiska Ljube Vrtovca iz Ljubljane. Ljuba je bila članica AFS France Marolt in je na pobudo Folklorne skupine Soča iz Hamiltona obiskala južni Ontario, kjer je pripravila seminar učenja ljudskih plesov in izdelovanja ustreznih oblačil. Ob tem obisku smo se v južnem Ontariu sploh prvič seznanili s slovenskimi ljudskimi plesi. In zdeli so se nam dolgočasni. Glasba je bila čisto drugačna od tiste, ki smo jo spoznali pri narodnozabavnih ansamblih. Vajeni smo bili hitre polke, hitrega vrtenja in poznali smo eno samo "narodno nošo". Ljuba pa nas je učila nekaj drugega: da imamo Slovenci bogato kulturno dediščino, da ne obstaja le ena kultura, da ima res "vsaka vas svoj glas". Najbolj pomembno je bilo, da nas je naučila biti ponosen na svojo kulturno dediščino oz. ljudsko kulturo. Sadila je zrno, iz katerega tako ali drugače še sedaj dozorevajo sadovi v več mestih Kanade in Amerike. Za to smo ji iskreno hvaležni.

Ljuba je takrat izbrala plesalce, ki naj bi ljudske plesne in odrske postavitve prenašali naprej, ki naj bi učili mlajšo generacijo. Vesel sem bil, da je izbrala tudi mene, mi zaupala in pomagala, da sem se še bolj intenzivno ukvarjal s slovensko plesno dediščino. Kako? Lahko rečem, da je bila v moji krvi ljubezen do kulture, da sem to ljubezen dobil od svojih staršev. Moja mama je bila članica folklorne skupine, njen oče pa tamburaš - in to samo za veselje. Oče je kot veseljak rad pel pri delu okrog hiše; njegov oče pa je bil zelo dober plesalec. Intenzivno sem se učil plesov od mame, svet pa se je odprl s prebiranjem knjig in s srečanji

s poznavalci kot npr. z Mirkom Ramovšem, Meto Benčina in dr. Marijo Makarovič. Še zdaj sem zelo hvaležen, da sem jih spoznal. Z veseljem se spominjam tudi pomoči Neve in Mileta Trampuša, Borisa Žaliga, Milice Šadl idr.

Že kar dolgo je tega, ko sem dobil štipendijo, da sem lahko spoznaval elemente ljudske kulture in, kar mi je bilo najbolj pri srcu, ljudski ples pod vodstvom Mirka Ramovša. Vsak dan sem dobival zapise plesov, ki so nastajali za knjigo Polka je ukazana. Obvladal sem branje kineogramov in upam, da sem mu s svojimi skromnimi pripombami lahko tudi sam kaj pomagal. Opazil sem, da sta vsaka nova "najdba" in spoznanje v meni prebudila vrsto novih vprašanj, na katere sem želel najti odgovore. Pri AFS France Marolt sem spoznal Ramovševe odrske postavitve. Obiskal sem več folklornih skupin, hodil v muzeje ..., kjer so dobri ljudje v meni odprli nekakšno "okno". Vsem prisrčna hvala! Z novo pridobljenim znanjem sem se vrnil (vesel in žalosten hkrati) v Kanado, kjer sem z željo, da bi okrepili stike med folklorniki doma in v tujini ter da bi folklorno dejavnosti na tujem ustrezno razvijali, živel dalje.

In kaj sem storil? Srečen sem ob spoznanju, da so zelo dobri folklorniki tudi na tej stran oceana, in to ne le med Slovenci. Iz več skupin so me povabili, da bi jim naredil odrsko postavitev slovenskih ljudskih plesov. Čeprav največ skupin v Kanadi in ZDA še vedno pleše po glasbeni spremljavi narodno-zabavnih ansamblov, sedaj vsaj priznavajo, da gre pri njihovim delu za izmišljen - stiliziran ples, ki ne temelji na ljudski plesni dediščini. Še občinstvo je začelo prepoznavati razlike med dediščino Slovencev ene ali druge pokrajine. Lahko rečem, da mi v začetku ni bilo lahko, ampak počasi je poustvarjanje ljudske kulture vsaj v Hamiltonu prešlo na tir, ki ga danes razumemo kot pravega.

Kaj pa delajo druge skupine "pri nas"? (Sporočam lahko samo za tiste, s katerimi sodelujem!)

Folklorna skupina Soča iz Hamiltona (moja domača skupina) je pravzaprav začetnica drugačnega pogleda na ljudsko plesno dediščino na tej strani oceana. Ima mnogo različnih kostumov, ki predstavljajo oblačilni videz kmečkega prebivalstva v 19. stoletju na Gorenjskem, v Prekmurju, Beli krajini, na vzhodnem Štajerskem, Tržaškem in v slovenski Istri. Teh kostumov sami ne bi mogli šivati brez obilne pomoči ljudi iz Slovenije (in tudi Italije) in brez dobrih rok žensk iz našega okolja, posebno brez gospe Jožice Vegelj.

Folklorna skupina Kres iz Clevelanda, ZDA, me je povabila, da bi pokazal kaj "ljudskega", čeprav morda "dolgočasnega". Stike s to skupino sem imel več kot šest let in lahko rečem, da je bila to zelo močna in kakovostna skupina. Žal, podobno kot še ponekod drugod, niso zmogli pri aktivnosti obdržati starejše skupine, katere člani so bili dobri plesalci in so se radi učili kaj novega - tudi "prave" ljudske plese. Na prvem srečanju s to skupino sem imel predavanje in seminar. Bili so željni intenzivne-

ga učenja novih plesov in posebno petja ljudskih pesmi. Skupina zelo rada poje. S ponosom lahko rečem, da bivše plesalke še zmeraj pojejo pod imenom Kresnice. Skupaj smo naredili nove kostume, katerih osnovo predstavlja t. i. temna prekmurska noša. V zadnjem projektu sva skupaj z bivšo voditeljico Bernardko Ovsenik predstavila gorenjsko ohcet. Ko sem vprašal, kako so gledalci sprejeli to točko, posebno najstarejši oz. izseljenci, ki se iz otroštva morda še spominjajo kakšnih sicer že pozabljenih šeg, pesmi ali plesov, so mi zgovorno odgovarjale, oči polne solza sreče. Skupina je vesela, da ima vsaj za najbolj pomembne nastope živo godbo.

Folklorna skupina Triglav - Zlatorog iz Londona, Ontario, je nekoliko drugačna za razmere v našem okolju. Ta veteranska skupina je spet zaživela z željo, da bi se starejša generacija tudi v prihodnosti družila in se veselila ob spoznavanju ljudskih plesov. Dobili so mladega godca in upam, da bodo z njim sodelovali tudi naprej in pokazali mladim, da v veselju do plesa in pesmi ni nič slabega.

Folklorno skupino Triglav iz Winnipega, Manitoba, sem obiskal novembra lanskega leta. Pripravil sem seminar na temo ljudskih plesov in nov program. To je trenutno najmočnejša slovenska skupina v Kanadi in Ameriki. To lahko rečem zato, ker sem med njimi videl navdušenje nad slovensko kulturo, čeprav ima skupina in slovenska skupnost v tem delu Kanade velike težave. Mladi dovolj pridno hodijo na vaje; tudi odrasla skupina je navdušena za ples in zdaj upam, da tudi za petje! V tej skupini skoraj polovica članov ni slovenskega rodu! Med njimi so Poljaki, Hrvati, Bosanci, Francozi in "Kanadčani". Zakaj potem plešejo slovenske plese? Zaradi veselja! Vsaka skupina na tej strani oceana in tiste v matični domovini bi se lahko marsikaj naučile od njih! Brez veselja in dobrega dela skupina ne more kakovostno napredovati. Naj imajo še tako lepe kostume in še tako dober godčevski sestav - brez veselja ni nič! Lahko rečemo, da je tudi v življenju tako.

Čeprav smo folklorniki v naši novi deželi tako daleč od vas v Sloveniji, imamo svoj ponos. In čeprav vsako leto vidimo, da imamo manj članov v društvih, upamo, da bodo mladi prevzeli pobudo in v sodelovanju s starejšimi zmogli ohraniti stik s svojimi koreninami.

Izseljenske skupine imamo v vseh delih sveta iste probleme. Finančna pomoč bi nam sicer pomagala, ampak to ni najbolj pomembno. Zanimanje za "folkloro" mora priti do mladine, a kako naj to storimo zdaj, ko je svet poln televizorjev, računalnikov in "hitre" hrane? Potrebujemo trdne stike z domačimi skupinami, in to ne s katerimi koli, ampak s kakovostnimi. To je najbolj pomembno! Take skupine nam lahko pomagajo s programom, glasbeno izvedbo ... in z navdušenjem. Ob stikih se lahko marsikaj stori! Osebnostno sem hvaležen vsakomur, ki mi je pomagal ali v "živo", prek interneta ali po navadni pošti.

Tudi slovenski muzeji in ljudje, ki se poklicno ukvarjajo z dediščino, morajo končno spoznati, da gradivo, kot so npr.

glasbeni in videoposnetki, opisi šeg, zbirke oblačil, instrumentov itd. ne pomenijo kaj dosti, če so zaprti v predalih in skriti v depojih. Dostopa pa ni! Kako to? Ali ni bilo to gradivo zbrano z namenom, da se iz njega kaj naučimo in spoznamo, kakšen narod smo bili in smo? Minili so časi, ko je bilo dovolj, da smo ugotavljali, da se gradivo nahaja tam ali tam. Če hočemo Slovenci napredovati in tudi naprej ostati kulturni (in z dediščino povezani) ljudje, moramo spoznati svoje korenine. V folklornih skupinah rekonstruiramo načine oblačenja, pesmi, plesne ... in to predstavljamo občinstvu - slovenskemu in mednarodnemu. Si morda ne zaslužimo, da bi se seznanili z arhivskim gradivom?

Več povezav, ustvarjalno sporazumevanje in sodelovanje vseh slovenskih folklornikov in folkloristov je možno! To lahko storimo na več načinov: v forumu prek interneta, s seminarji (kakršni so v Sloveniji) tudi zunaj meja, z razstavami in (meni najbolj pri srcu) z izdajo knjižnega gradiva!!! Vidim druge narode, npr. Hrvate, ki so tesno povezani in organizirani. Slovenci smo lahko srečni, da imamo zelo dobre knjige izvrstnih avtorjev, ki želijo razširiti svoje znanje. To dejavnost moramo še naprej finančno podpirati, saj za kakovosten napredek potrebujemo znanstveno analizirano gradivo. Le tako ga je mogoče ustrezno in sodobno poustvarjati.

Folklorniki, uspešno najprej!

SLOVENSKE FOLKLORNE SKUPINE V NEMČIJI

NEŽKA LUBEJ

Leta 1994 je bilo prvič, ko sem si bolj po naključju kot namenoma ogledala 9. folkloriadi - srečanje slovenskih folklornih skupin, ki delujejo v raznih krajih v Nemčiji. Na njej je sodelovalo trinajst folklornih skupin. Prireditev je trajala več kot štiri ure, saj je vsaka skupina plesala po dvajset minut, nekatere celo več. Za sam program lahko rečem, da je bil precej dolgočasen, saj so vse skupine poustvarjale izključno plesno dediščino. Brez menjavanja pozicij so po večkrat ponavljale iste plesne. Pesmi, iger, odlomkov šeg in navad ali česa podobnega v svoj program niso vključevale. Žalostno sem opazovala občinstvo, ki je sedelo ob mizah ob hrani in pijači in se ob občasnem opazovanju dogajanja na odru pretežno zabavalo po svoje.

Že pred to prireditvijo in več let po njej je gospa Meta Benčina, strokovna svetovalka za folklorno dejavnost pri takratni Zvezi kulturnih organizacij (ZKO) Slovenije, ob božičnih in velikonočnih praznikih pripravljala seminarje

Naslovnica zloženke, ki so jo člani Kulturnega društva Lipa iz Münchna izdali ob 17. folkloriadi leta 2003.